

**«Торайғыров университеті» КеАҚ «Торайғыров университеті
Хабаршысы. Заң сериясы» ғылыми журналының
МАҚАЛАЛАРДЫ КЕРІ ҚАЙТАРЫП АЛУ НЕМЕСЕ ТҮЗЕТУ
ЖӨНІНДЕГІ НҰСҚАУЛЫҒЫ**

Мақалаларды кері қайтарып алу, түзету, кешірім сұрау, теріске шығару жариялау этикасына сәйкес жүзеге асырылады.

Жарияланымнан мәтінді кері қайтарып алу – жарияланған ақпаратты түзету және оқырмандарға жарияланымда сенуге болмайтын елеулі кемшіліктер немесе қате мәліметтер бар екендігі туралы хабарлау механизмі. Мәліметтердің дәйексіздігі адал қателіктің немесе саналы түрде этиканы бұзудың нәтижесі болуы мүмкін. Қайтарып алудың негізгі мақсаты этиканы бұзған авторларды жазалау емес, жарияланған ақпаратты түзету және оның тұтастығын қамтамасыз ету болып табылады.

Мақаланы ретракциялау (кері қайтарып алу) негіздері:

1) мардымды көлемдегі бейресми дәйексөздерді қоспағандағы кез-келген нысандағы плагиат табылғанда, перефраздар немесе бөгде зерттеулердің нәтижелеріне берілген құқықты пайдаланып кеткенде, сонымен қатар бұрын жарияланған мақаланы немесе оның қандай да бір бөлігін аударып қолданғанда;

2) мақаланың (немесе оның елеулі бөлігінің) бірнеше басылымдарда қайталануы;

3) мақалада деректерді бұрмалау, жалпылау немесе жосықсыз айла-шарғы жасалғаны анықталғанда;

4) мақалада оның ғылыми құндылығына күмән келтіретін маңызды қателіктер анықталғанда (мысалы, нәтижелерді дұрыс түсінбеу);

5) авторлардың құрамы қате берілгенде (зерттеу жүргізуге елеулі үлес қосқандар көрсетілмеген; зерттеуге және/немесе қолжазба мәтінін жазуға қатыспаған тұлғалар көрсетілген);

6) автор мен рецензенттер мүдделерінің қайшылығы жасырылғанда;

7) автордың келісімінсіз мақаланы қайта жариялауға берілгенде;

8) мақала рецензиялау рәсімінен өтпегенде;

9) «Торайғыров университеті Хабаршысы», «Қазақстан ғылымы мен техникасы», «Өлкетану» журналдарының этикалық қағидаттарын өзге де бұзғанда.

Кері қайтарып алу туралы хабарламалар:

- мүмкіндігінше кері қайтарылған мақаламен еренсілтемелермен байланысты (яғни, барлық онлайн нұсқаларында);

- қайтарып алынатын мақаланы анық айқындаумен байланысты (мысалы, атауы мен авторларын қайтарып алу тақырыбына немесе қайтарып алынған мақалаға сілтеме жасай отырып);

- ретракция ретінде нақты анықталған болуы (яғни түзетулер мен түсіндірмелерді енгізудің басқа түрлерінен ерекшеленуі);

- жалған жарияланымдардың зиянды салдарын барынша азайту үшін қысқа мерзімде жариялануы;
- барлық оқырмандар үшін еркін қолжетімді болуы (яғни, шектеулі қолжетімділікте болмау немесе тек жазылушылар үшін қолжетімді болу);
- мақаланы кім қайтарып алып жатқаны туралы ақпаратпен таныс болуы;
- кері қайтарып алу себебі (тері) туралы ақпаратпен таныс болуы;
- объективті, фактілерді баяндау және арандатушылық мәлімдемелерді қамтымауы қажет.

Қайтарып алу орынсыз болып табылады, егер:

- авторлыққа күмән туындағанда, бірақ тұжырымдардың дұрыстығына күмәндануға негіз болмағанда;
- жұмыстағы негізгі тұжырымдар әлі де сенімді және оларды түзету кателер мен проблемаларды жеткілікті түрде жоятын болса;
- мақаланы қайтарып алу үшін редактордың дәлелдері жеткіліксіз болғанда, немесе қосымша ақпарат күтілетіндей болғанда, мысалы, ішкі институционалдық тергеу қажет болғанда;
- авторлар жарияланғаннан кейін мүдделер қақтығысы туралы хабар беріп, бірақ редактордың пікірінше, ақпаратты ашу мақалада келтірілген нәтижелерді, ұсыныстарды немесе қорытындыларды түсіндіруге әсер етпеген жағдайда.

Мақаланы кері қайтарып алу (ретракция) рәсімін бастаудың бастамашысы бола алатындар:

- 1) мақаланы кері қайтарып алу туралы журналдың редакциясына жазбаша дәлелді өтініш жіберетін мақаланың авторы(лары);
- 2) жарияланымды кері қайтарып алу себептері туралы негізделген түсінік дайындайтын журналдың бас редакторы;
- 3) «Торайғыров университетінің хабаршысы», «Өлкетану» және «Қазақстан ғылымы мен техникасы» ғылыми журналдарының редакциясына сұрау жіберген басқа журналдың редакциясы;
- 4) мақала авторының(-ларының) ғылыми этиканы бұзғандығы жөнінде дәлелдеме берген өзге де адамдар (мысалы, мүдделер қақтығысына қатысушылар).

«Торайғыров университетінің хабаршысы», «Өлкетану» және «Қазақстан ғылымы мен техникасы» ғылыми журналдарындағы мақалаларды кері қайтарып алу (ретракция) рәсімі:

1) автордың немесе мақалада ғылыми этиканы бұзу фактілерін ұсынған басқа тұлғаның өтінішінен кейін журналдың редакциялық алқасы барлық қолда бар фактілер мен жарияланымның әдептілігін тексеру мүмкіндіктерін ескере отырып, жағдайды жан-жақты зерттеу жүргізетін комиссияны тағайындайды.

2) мақаланы кері қайтарып алу туралы шешім қабылдай отырып, редакция отырысы хаттамасында ретракцияның себебін (плагиат анықталған жағдайда – көшірілген қайнаркөздерді көрсете отырып), сондай-ақ ретракция күнін көрсетеді.

3) Комиссия мақаланың шағын бөлігінің (қалған бөлігі сапалы болғанда) шынайы еместігін анықтаған жағдайда, комиссия отырысынан кейінгі келесі баспа шығарылымында қатесін және түзетілетін мақаланың шығыс деректерін көрсете отырып, мақаланың түзетілген бөлігін жариялайды. Журналдың онлайн нұсқасында түзету мақаланың pdf файлын ауыстыру және мақала файлындағы және журнал сайтындағы оның бетіндегі қатені көрсету арқылы жүзеге асырылады.

4) жарияланым этикасы (СӨЖ) жөніндегі комитетке (ақпаратты ретрагирленген мақалалардың бірыңғай базасына енгізу үшін) хаттама ұсынылады, онда отырысты өткізу күні, отырғандардың құрамы, сараптама нәтижелері, негіздемесі бар шешім және төмендегі тиісті нысанда көрсетіледі:

- Автордың аты-жөні және мақала атауы;
- мәтін кері қайтарылатын басылымның атауы;
- мақаланы қайтарып алудың бастамашысы;
- мақаланы кері қайтарып алу үшін негіздеме және шешім қабылдау күні;
- ретроакция туралы ақпарат берілген басылымның веб-сайтындағы бетке сілтеме;
- DOI мақаласының нәтижесі (бар болса);
- тақырып.

5) Редакция ретрагацияланған мақалалардың авторларымен одан әрі ынтымақтастыққа қатысты өз бетінше шешім қабылдау құқығын өзіне қалдырады (ынтымақтастықтан толық бас тарту, белгілі бір уақытқа ынтымақтастықтан бас тарту, қайтадан ынтымақтастық болған жағдайда мақалаларға қосымша сараптама тағайындау).

Журнал редакторлары алаңдаушылық білдіру туралы мәселелерді қарастыруы керек, егер:

- олар авторлардың орынсыз әрекеттері туралы ақпарат алып, бірақ олардың мұндай әрекеті туралы нақты дәлелдер жоқ болғанда;
- жұмыс нәтижелері дұрыс емес деген дәлелдер бар болғанда және авторлар жұмыс істейтін мекеме шындықты білгісі келмегенде;
- олар авторлардың жарияланымға байланысты жасаған болжамды бұзушылықтарын тергеу әділ, бейтарап және сенімді емес деп санағанда;
- авторлардың бұзушылықтары бойынша тергеу жүргізілілгенде, бірақ оның нәтижелері жақын болмайтын кезде.